

ZEIDLER Sándor**A zászlós rendfokozat kacsringós útja a kiegyezéstől napjainkig.**

DOI : 10.31628/RTHXXVI.2016.51-52N.205-208 P

1867-ben a kiegyezéssel Magyarország visszanyerte szuverenitását. A Magyar Királyság szuverenitásának egy részét azonban megosztotta az Osztrák-Magyar Monarchia társországaival, az Osztrák Császársággal. A két társország ügyei egy részét — a kiegyezési törvényben foglaltaknak megfelelően — közösen intézte.¹

A közös ügyek közé tartozott a hadügy, a külügy és a két szakterület finanszírozására szolgáló pénzügy. Ezeket az ügyeket nevezték a magyarországi kortársak pragmatikus ügyeknek, mivel azokat a magyar fél a „Pragmatica Sanctio”-ból vezette le. A közös ügyek, vagy — ahogyan a magyar kiegyezési törvényben szerepel — a közös érdekű viszonyok csoportjába tartozott még a hitelügy és az uralkodói udvartartás témája is, bár az utóbbi kizáró jelleggel. Nevezetesen a magyar törvény azt tisztázta, hogy az uralkodói udvartartás témája nem tartozik a közös ügyek közé. Az osztrák kiegyezési törvényben nem is szerepel az uralkodói udvartartás témája. A pragmatikus ügyeken túlmenően a közös ügyek másik csoportját az úgynevezett dualisztikus ügyek alkották. A kortársak ide sorolták a vám- és kereskedelmi közösség tárgykörébe tartozó ügyeket (a tíz évente megújított vámszövetség, a jegybank, a pénz-rendszer, a hitelügy, a közvetett adózás, a vasútfejlődés, a hajózás és a postaügyek.). A dualisztikus ügyek tekintetében ugyanis célszerű volt a téma közös rendezése, azonban a megegyezés hiányában fennállt a társ-országtól független önálló rendezés lehetősége is.²

A hadügy a közös ügyek legmarkánsabb eleme volt. A haderő hat fő részből állt, a „hadsereg”-ből, a „haditengerészet”-ből, a „honvédség”-ből, a „népfelkelés”-ből, a „Landwehr”-ből és a „Landstrum”-ból. A tel-jes véderő felett lényeges jogokat gyakorolt az uralkodó. A „vezérlet” (*leitung*) kompetenciájába beletartozott a hadüzenet joga is. A „vezénylet” (*Führung*) joga alapján az uralkodó a hadsereget bármikor bárhová irányíthatta. A „belszervezet” (*innere Organisation*) joga alapján az uralkodó a véderő összes belső témájában döntési hatáskörrel rendelkezett.³ Ide tartozott a haderő szervezeti felépítésének a meghatározása, a szolgálati nyelv és a rendfokozati rendszer megállapítása is.⁴

A kiegyezéskor fel sem merült a katonai rangrendszer módosításának gondolata. A teljes véderőben a korábbi katonai rangrendszert használták továbbra is. Ez a rangrendszer azonban kizárólag a katonákra vonatkozott. Aki nem volt katona az nem viselhetett katonai rangot. Így te-hát a haderőn kívül a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állományának a tagjai voltak jogosultak katonai rendfokozat viselésére, mivel ők személyükben katonának minősültek, rájuk a katonákra általában érvényes jogosultságok és kötelezettségek egyaránt vonatkoztak. E testületeken belül az

alá- és fölérendeltségi viszony katonai volt. A személyi állomány tagjai pedig — függetlenül attól, hogy a testület, amelyben szolgálatot teljesítettek melyik minisztérium irányítása alá tartozott — a honvédelmi tárca kompetenciájába tartoztak.⁵

Az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének rendfokozati rendszerében a XX. század elején hajtottak végre változtatásokat. Ekkor vezették be a haditengerészetnél és a szárazföldi haderőnél is a zászlósi rendfokozatot. A zászlósok lényegében tisztjelöltek voltak és a korábbi hadapród tiszthelyettesi titulust váltotta ki 1909-ben az új rang.⁶

A következő változásra a KÁROLYI-kormány időszakában került sor, amikor a zászlósokat 1919. I. 1-től átneveztek alhadnaggyá. A zászlósi rangot eltörölték, a tisztí rangok kezdő rendfokozataként pedig az alhadnagyi rangot állapították meg.⁷

A KÁROLYI-kormány, majd a Tanácsköztársaság bukását követően a hatalom HORTHY Miklós altengernagy kezébe került, aki a magyar haderő fővezére tisztséget is betöltötte. Az új magyar haderő létrejöttét — gróf KÁROLYI Gyula hadügyminiszterként — Szegeden 1919. VI. 19-én HORTHY Miklós altengernagy által kibocsátott felhívástól lehet számítani. E felhívásban — melyet másnap a szervezet kialakításáról szóló kormányrendelet követett — már a „Magyar Nemzeti Hadsereg” elnevezés szerepel.

1920. IV. 1-én Soós Károly gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter elrendelte a Magyar Királyi előtag bevezetését valamennyi katonai szervezet elnevezésében. Így a magyar haderő megnevezése ettől fogva „Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg” lett.

BELITSKA Sándor honvédelmi miniszter által 1922. I. 4-én kelt, a „Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg” átszervezéséről szóló rendeltében határozta meg a magyar haderő számára, hogy a „Magyar Királyi Honvédség” elnevezést használja visszamenőleges hatállyal 1922. I. 1-től.⁸

A magyar haderő nem csupán elnevezésében tért vissza a gyökereihez, hanem automatikusan visszaállt a korábbi — KÁROLYI-kormány előtti — rangrendszer is. E rangrendszert azonban a húszas évek elején módosították, melynek nyomán nem csak az alhadnagyi, hanem annak elődje a zászlósi rendfokozat is kikerült a rangrendszerből.⁹

A húszas évek közepén ismét bevezették az alhadnagyi rendfokozatot, de nem mint a legalacsonyabb tisztí rangot, hanem az altisztí rangok legmagasabbjaként.¹⁰

1937-ben ismét bevezették a zászlósi rendfokozatot a dualizmus kori eredeti funkciójával (tisztjelölt) hasonló módon.¹¹

1943-ban tiszavirág életű elgondolásnak bizonyult a zászlóshelyettesi titulus bevezetése, melyet a következő évben el is törölték.¹²

A II. világháború után a zászlósi rangot eltörölték, helyette az alhadnagyi rendfokozatot vezették be, mint a legalacsonyabb tisztí rangot.¹³

A XX. század hetvenes éveinek elején vezették be a magyar katonai rangrendszerbe ismét a zászlósi rendfokozatot zászlósi és törzszászlósi rangok formájában.

A hetvenes évek közepén a zászlósi rendfokozatot háromlépcsőssé tették a főtörzszászlósi rang bevezetésével. Ettől fogva a tiszthelyettesi és tiszt rangok közötti átmeneti rendfokozatsoportot alkottak a zászlósi rangok. Eszerint tehát napjainkig háromféle zászlósi rendfokozat létezik a magyar rangrendszerben: a zászlós, a törzszászlós és a főtörzszászlós. A magyar katonai rendfokozati rendszerben a zászlósi ranghoz fűződő utolsó aktus 2000-ben az úgynevezett vezénylő zászlósi tisztség bevezetése volt. E tisztséget ellátók a szervezet valamennyi zászlósát képviselték, a tisztségüket pedig jelvénnel jelölték.

Jegyzetek:

¹ 1867/XII.tc.

² GALÁNTAI: 89-96.p.

³ Loc.cit. 100-110.p.

⁴ *Adjustierungs Vorschrift für die Generale, Stabs- und Ober-Offiziere der Kaiserlich-Königlich Armee.*

⁵ PARÁDI: 78-79.p.

⁶ 10 033/1909. (VIII. 17.) HM.kr.

⁷ 3 250/1918. (XII. 3.) HM.kr.

⁸ SUBA

⁹ *Szabályzat a Nemzeti Hadsereg új egyenruházatáról.*

¹⁰ 3 692/1925. (VII. 15.) HM.r.

¹¹ 36 452/1936 (XII. 30.) HM.kr.

¹² 56 063/1943. (VIII. 18.) HM.kr.

¹³ 5 000/1945. (IX. 17.) HM.kr.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.

TANULMÁNYOK

PARÁDI — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtisztlet és a polgári őrtisztlet. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

SUBA — SUBA János: „Csendőralakulások” a Magyar Nemzeti Hadseregben, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregben 1919-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 169-178.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a

„Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZABÁLYZATOK

Adjustierungs Vorschrift für die Generale, Stabs- und Ober-Offiziere der Kaiserlich-Königlich Armee.

Adjustierungs Vorschrift für die Generale, Stabs- und Ober-Offiziere der Kaiserlich-Königlich Armee. [Rendelkezés a császári-királyi hadsereg tábornoki és tiszti rangjainak a tárgyában.] Wien, 1855, Kaiserlich-Königlichen Hof und Staatsdruckerei. 59 p.

Szabályzat a Nemzeti Hadsereg új egyenruházatáról.

Szabályzat a Nemzeti Hadsereg új egyenruházatáról. Budapest, 1920, Központi Sajtó-vállalat. 101 p.

JOGSZABÁLYOK

1867/XII.tc.

1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézési módjáról.

10 033/1909. (VIII. 17.) HM.kr.

10 033/1909. (VIII. 17.) HM.kr. tisztjelöltek és honvédtisztviselőjelöltek számára. *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség Számára*, [Szabályrendeletek], XXXVI.évf. (1909) 29.sz. 381-383.p.

3 250/1918. (XII. 3.) HM.kr.

3 250/1918. (XII. 3.) HM.kr. katona állomány tiszti rendfokozatai. *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség Számára*, XLVI.évf. (1918) 79.sz.

3 692/1925. (VII. 15.) HM.r.

3 692/1925. (VII. 15.) HM.r. ideiglenes határozványok az alhadnagyok részére. *Honvédségi Közlöny*, LII.évf. (1925) 19.sz. 151-152.p.

36 452/1936 (XII. 30.) HM.kr.

36 452/1936 (XII. 30.) HM.kr. tiszt- és tisztviselőjelöltek (zászlósok és hasonló rendfokozatnak) egyenruházatának módosítása. *Honvédségi Közlöny*, LXIV.évf. (1937) 1.sz.

56 063/1943. (VIII. 18.) HM.kr.

56 063/1943. (VIII. 18.) HM.kr. pályázati felhívás a «Főtiszt helyettesek» állománycsoportjába való felvételre. *Honvédségi Közlöny*, LXX.évf. (1943) 37.sz. 597-600.p.

5 000/1945. (IX. 17.) HM.kr.

5 000/1945. (IX. 17.) HM.kr. a magyar honvédség új egyenruhája és az ahhoz tartozó felszerelés leírása. *Honvédségi Közlöny*, I.évf. (1945) 17.sz. 147.p.